

דתישכונע

פרשת קרח, תשע"ט, מספר 1324

הנשים הנראות והנשים הנסתרות

יונה בר מעוז

בהתרסה לצידם,⁴ ומכאן משתמע שהן שותפות מלאות למחלוקת, וכיוון שכך מן הראוי הוא שיחלקו עימם את גורלם. ואכן, כפי שניצבו יד ביד עם בעליהן, כך ירדו איתם למעמקי האדמה, ואין מקום להרהר אחרי הצדק הא-לוהי.⁵

עתה יש לברר מה עלה בגורלן של הנשים האחרות שקשורות בסיפור זה ולא נזכרו בפירושו, והן 'הנשים הנסתרות'. יש שלושה סוגים של נשים אלו: אשת קורח, נשות מקטירי הקטורת, ואשת און בן פלת.

על אשת קורח אמרו חז"ל:

אשת קרח אמרה לו: ראה, משה מינה עצמו למלך, את אחיו לכהן גדול ואת בני אחיו מינה לסגני כהונה. אם מביא חקלאי תרומה הוא מבקשו לכהן, ואם מעשר – הוא מבקש עשירית גם כן לכהן.⁶

גורלה של אשת קורח נזכר ברמז. כאשר הארץ פותחת את פיה ובולעת את דתן ואבירים עם כל משפחותיהם, היא בולעת גם את מה ששייך לקורח: "וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֶתְּם וְאֶת בְּתִיָּהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח וְאֶת כָּל-הָרִכּוּשׁ וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכְסַּע עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקְּהָל" (שם: לב-לג). נראה שאשת קורח חטאה במחלוקת כמו בעלה, אך לא נמצאה ראויה לשבח על שעמדה לימינו, על כן

בפרשתנו משה מבקש מה' שיבהיר מי הממלא רצון ה' באמונה ומי החוטא, ואכן מותם של החולקים עליו יעיד בבירור שהם חטאו.¹ יתירה מזאת, משה ואהרן שואלים את ה': "הָאִישׁ אֶחָד יִחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף" (במ' טז:כב) – שאלה שהיא מעין שאלתו של אברהם: "הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע?" (בר' יח:כג). בעקבות שאלתם ה' משנה את הוראתו הקודמת: "הַבְּדִלּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרֶגֶע" (במ' טז:כא), ומורה לכל העדה להתרחק מהחוטאים הראשיים (שם: כד).² מכאן נראה שבסיפור זה לא ייתכן שייפגע איש חף מפשע, אפילו לא למראית עין.

נראה שזהו הבסיס למדרש חז"ל על מעשיהן של אשת און בן פלת ואשת קורח,³ ובמאמר זה נדגים כיצד יכלו חז"ל להסיק מן הכתובים את דבריהם, אף שאין הכוונה שכל פרט נרמז שם, אלא רק התמונה הכוללת. בראש ובראשונה יכלו חז"ל ללמוד זאת מגורלן של הנשים שנזכרו בפירושו, אותם אני מכנה 'הנשים הנראות'.

נשים אלו הן נשות דתן ואבירים שהכתוב מציין את עמידתן לצד בעליהן במחלוקת. כאשר משה הולך לפייס את דתן ואבירים מתארת התורה את המפגש במילים הבאות: "וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וְאָבִירָם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל... וְדָתָן וְאָבִירָם יָצְאוּ נֹצְבִים פֶּתַח אֹהֶל־יְהוָה וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם" (במ' טז:כז). כשדתן ואבירים מחציפים פניהם כנגד משה ומתריסים נגדו, עומדות גם נשותיהם

⁴ זה המקום להזכיר את דברי הנצי"ב בבר' ז:יט על בריאת האישה כעזר לנגדו של האיש:

דכבר ביארנו בפסוק "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ" (בר' ב:יח) ששני אופני עזר הם: חדא - מתחלה עזר להלוך אחרי רצון ורוח האיש, אף על שימצא אחר כן בזה איזה שגיאה ויצא מזה שהיא כנגדו. ושנית להיפך – שהיא מנגדתו ואינה מניחתו להלוך אחר רצונו, ולבסוף מרגיש בזה עזר רב.

⁵ גם הבנים הגדולים והקטנים כאחד שותפים לעמידה המחוצפת נגד משה ואהרן, ובכך מוצדק גורלם.

⁶ להלן המשך דברי אשת קורח בגמרא, אך דבריה הראשונים מהווים תשתית מספיקה לקנאת קורח: "ועוד שביזה אתכם בכך שגילחו כל שערותיכם והניף אתכם בבזיון כצואה, וכן נתן עינו בשערכם לכער אתכם. אמר לה: והרי גם הוא עשה כך! אמרה לו: כיון שרצה לבזות אתכם, אמר: תמות נפשי עם פלישתים. ועוד שאמר לכם להטיל תכלת בציצית, אם אמנם התכלת נחשבת מצוה, עשה בגד שכולו תכלת וכסה את בני בית מדרשך".

* יונה בר-מעוז לימדה במחלקה לתנ"ך ובמחלקה ללימודי יסוד ביהדות. היא עובדת בכירה במפעל "מקראות גדולות הכתר", שם היא עוסקת בהתקנת פירושי המפרשים.

** מאמר זה מוקדש באהבה לנכדי יהונתן רפאל מנצר, לרגל קבלו עליו עול מצוות. ירוו הוריו, אברהם ישעיה וחננית, נחת רבה בראותם אותו גדל בתורה, במעשים טובים וביראת ה'.

¹ ודאות כזאת אינה קיימת במקרים אחרים, ומות שני בני אהרן יוכיח, שכן משה נותן אז פרשנות שמרוממת את אישיותם ומותם. הן לפי פשט הכתוב והן לפי מדרשי חז"ל בספרא שמיני א,לו: "ובספרא שמיני י:ג. הוא הדין בדרך כלל בכל אירוע רע שקורה לזולת, אין הרואים יכולים לטעון שהרע אירע בגלל חטא האדם הסובל, וסיפור איוב יוכיח.

² אף שכל העדה הייתה ראויה לעונש כלשהו, כי נקהלה על משה ואהרן לאחר שקורח הסית אותם (שם: יט).

³ בבלי סנהדרין קט ע"ב-קי ע"א, דבריהם יובאו בהמשך בתרגום לעברית.

אותך! השקתהו יין ונשתכר, והשכיבתו בתוך הבית, והיא התיישבה על יד הפתח ופרעה את שערך. וכל מי שבא לקרוא לו ורואה אשתו, חוזר. ובינתיים נבלעה עדת קרח. און בן פלת נזכר לדיראון עולם כשותף למחלוקת יחד עם דתן ואבירם בני שבטו, בניגוד למקטירי הקטורת שחס הכתוב על כבודם וכיסה את שמותיהם. אם לא נזכר בין הבלועים, מכאן שחל שינוי במעשיו. לעומת זאת, אם ניצלה אשתו הן מלהיבלע והן מלהתאלמן, משמע שמלכתחילה לא הייתה שותפה לדעת בעלה, וסביר שהיה לה חלק נכבד בשינוי שהצילו מגורל חבריו, כיוון שהיא האדם הקרוב אליו ביותר, ומעשיו עלולים היו להשפיע על גורלה היא.

חז"ל מצביעים על כך שלולי פעילותה הנמרצת של אשת און בן פלת, לא הייתה לו פליטה! בשעה שאשת קורח יכלה ללבות את אש המחלוקת בלב בעלה בדיבורים בלבד, נאלצה אשת און לפעול מעבר לדברי השכנוע שהשמיעה. והדבר מסתבר; אילו היה און מקבל בלב שלם את טיעוניה, לא הייתה הצדקה מוסרית במשפט הא-לוהי המדויק להשאיר את שמו ברשימת החולקים, על כן ברור שגורם חיצוני מנע ממנו את המשך פעילותו, וגורלה של אשתו מוכיח שהיא הייתה הגורם הזה. הגדיל המדרש הגדול בהדגשת נקודה זאת, כשהוא מתאר באורח ציורי כיצד אשת און חוסמת בגופה ממש לא את פתח הבית בלבד, כפי שתואר במסכת סנהדרין, אלא גם את פי האדמה שנבקע:

בשעה שפתחה הארץ את פיה, הייתה מבקשת לבלוע את און שהיה במיטה. עמדה אשתו ואחזה במיטה ואמרה: רבון העולמים, כבר נשבע און בשמו הגדול שלא יהיה במחלוקת לעולם. שמך חי וקיים לעולם, אך אם יכפור בשבועה, אתה יכול להיפרע ממנו לאחר מכן.

סיכום מאיר עיניים לרעיון הצדק הא-לוהי, כפי שמתגלה בפרשתנו, נמצא ב'לקוט מעם לועז'¹² לדב' לב:ד:

"הַצּוּר תָּמִים פְּעֻלוֹ" - שפעולתו תמימה ושלמה, שלא כמלך בשר ודם שאם נתחייב לו אדם מיתה הוא הורגו ואינו שם לב שבהריגתו של זה יסבלו קרוביו. אבל הקב"ה משגיח בכל הסיבות. וזהו שנאמר "גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו" (ירמיהו לב:ט), שמשגיח תחלה על כל קרוביו אם הם נתחייבו לסבול צער זה. ולכן נאמר תחילה "אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם", וסיים בלשון יחיד "לתת לאיש כדרכיו", שלפני שגומל לאיש כדרכיו מתבונן בכל דרכי בני אדם. וזהו שנאמר כאן: "הַצּוּר תָּמִים פְּעֻלוֹ" - שאם הקב"ה מעניש אדם הרי העונש תמים ושלם לכולם, למה? "כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" - שצריך שיהיה משפט השווה לכולם.

נכללה בביטוי הסתמי 'כל האדם'.⁷ משמע מכאן שהיא גרועה מנשות דתן ואבירם. יש אף מקום לשער שהשימוש במילה 'אדם' נועד לרמוז גם לסיפור עץ הדעת שבו פיתתה חוה את אדם לעבור על דברי ה', על כן יש מקום להניח שאשת קורח ליבתה את אש המחלוקת ולא רק סייעה לבעלה. סימוכין לכך אפשר למצוא בעובדה שאף שקורח הוא המתחיל במחלוקת בגלוי, אין הכתוב משמיע דבר לגנותו בהמשך הסיפור,⁸ ואינו מזכיר בפירוש את מותו,⁹ בו בזמן שהכתוב מציין את מותם של הנלווים עמו למחלוקת.¹⁰ מכאן ניתן להבין שיש גורם מקל מחומרת חטאו, וייתכן שהוא עצמו הוסת בטרם פתח במחלוקת.

250 מקטירי הקטורת מותירים אחרי מותם אלמנות רבות. מה היה חטאן? אם נגזר גורלן של נשות המקטירים להתאלמן, מכאן שהיה להן חלק כלשהו בחטא בעליהן. הן אמנם לא עודדו אותם במחלוקת אך גם לא ניסו להניאם מהמעשה, ונראה שהיה להן נוח ורצוי לעלות למעמד מכובד יותר בעקבות בעליהן.¹¹

נראה שחטא מקטירי הקטורת היה שונה מחטא קורח דתן ואבירם. הם השתוקקו לקרבת אלוקים ולכן חס הכתוב על כבודם ולא הזכיר את שמותיהם, וכך נשמר גם כבוד האלמנות, עד כדי כך שאנו, הקוראים את הסיפור, בדרך כלל איננו חושבים עליהן. שונה מכל הקודמות הוא גורלה של אשת און בן פלת, שעליה אמרו חז"ל:

אמר רב: און בן פלת - אשתו הצילתו. אמרה לו: מה איכפת לך? אם משה הרב, אתה תלמיד, ואם קרח הרב, אתה התלמיד. אמר לה: ומה אעשה? הרי הייתי בעצה עם קרח ונשבעתי לו. אמרה לו: הרי ידוע כי כל העדה כולם קדושים וצנועים. שב אתה, ואני אציל

⁷ הביטוי הכללי הזה אינו כולל את הבנים, שהרי ניצלו, ככתוב "וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ" (במ' כו:יא).

⁸ פעמיים פונה משה בתוכחה אל קורח כראש החולקים עליו, אך קורח מחריש ואינו עונה בחוצפה כפי שענו דתן ואבירם.

⁹ רק במפקד השני בספר במדבר מזכירים את מותו אגב הזכרת מות דתן ואבירם, שמוצגים כמחררי הריב הראשיים: "הוא דָּתָן וְאָבִירָם (קְרֹאֲזִי) קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הָצוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן בְּעֵדַת קָרַח בְּהַצְתָּם עַל ה'. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קָרַח" (במ' כו:ט-י). לעומת זאת נעדר שמו כליל מדב' יא: ומתה' קו:יז; הפעמים הנוספות שבהם נזכר סיפור זה.

¹⁰ לכן מתעוררת השאלה אם קורח היה מהשרופים או מהבלועים, או שמא גם זה וגם זה, או אולי מת מיתה אחרת, כנאמר בבבלי סנהדרין קי ע"א.

¹¹ ההשתתפות הפסיבית של נשות מקטירי הקטורת במחלוקת יכולה להילמד גם מההשוואה למות נדב ואביהוא. אף הם, יצאה אש ושרפה אותם על הקטירם קטורת שלא צוו בה, אך לא הותירו אחריהם בנים או נשים שיסבלו בחטאם, שכן זו הייתה יוזמתם הבלעדית, שלא שתפו בה איש, כדברי המדרש: "ועל שלא נטלו עצה זה מזה, שנאמר: 'ויקחו איש מחתתו' - איש מעצמו עשו". בספר במ' ג:ד נאמר "ובנים לא היו להם", והוסיפו חז"ל בויקרא רבה כ,י שכלל לא נשאו נשים.

¹² מהדורת תשל"א, עמ' תתתפ"ה. הפיסוק נעשה על ידי.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף